

MITUL PASTORAL AL NEMURIRII

General (r) Grigore BUCIU'

Balada „Miorița” este considerată o creație folclorică reprezentativă în care este prezentată filosofia existențială a românilor. A fost considerată o reflectare a obiceiului tradițional al transhumanței și a pericolelor ce-l pot aștepta pe păstor, în drumul turmelor spre o pășune mai bună. La prima vedere este o baladă pastorală specifică, o poveste epică quasi-generalizată pe întregul teritoriu de geneză a poporului român, ea aflându-se în sute de variante, mai mult sau mai puțin complete.

Varianta reprezentativă care a intrat în manualele școlare este cea culeasă din Țara Vrancei și probabil prelucrată puțin de poetul Vasile Alecsandri. El a introdus, din motive patriotice, termenii ungurean, moldovan și vrâncean, pentru că în nicio altă variantă această distincție pe provincii istorice nu există. Nici nu pare firească, având în vedere că în creația populară românitatea este văzută matricial, nu în fragmentările politice produse de istorie.

De altfel, nici nu știm prea bine ce înțelege Vasile Alecsandri prin termenul ungurean. În dealurile submontane acesta are înțelesul de cioban din Transilvania stabilit dincoace de munți, iar în accepțiunea bizantină Ungrovlahia însemna românitatea de la nordul Dunării până în Ungaria, spre a se face astfel o distincție de vlahiile de la sudul Dunării ce ocupau porțiuni din peninsula Balcanică până sub Muntele Athos, până la poalele nordice ale Olimpului grecesc, nord-estul Albaniei și ținuturile istorice de lângă Marea Adriatică.

Așadar, ungurean din baladă s-ar putea referi la Transilvania și Muntenia luate la un loc, Țara Vrancei fiind considerată din patriotism local o unitate cultural-politică separată, pentru a localiza prezumtiva victimă în această zonă, de unde a fost culeasă balada.

Această formă literară era destinată interpretării la masa mare de la nuntă, într-o combinație lirico-dramatică de interpretare vocală simplă și recitare. Așa s-a transmis în timp și a fost fasonată artistic de fiecare generație, de fiecare rapsod, dar numai în părțile de amănunt, forma și

firul epic rămânând aceleași. Se presupune că și „Iliada” lui Homer s-a transmis tot așa, pe cale orală, sute de ani după momentul creației, până când a fost fixată pe un suport.

Epoca modernă pragmatică și grăbită este tentată de ironizarea ideii de victimă inactivă și împăcată cu sine, considerându-se că o astfel de psihologie și filosofie de viață este păguboasă și departe de europenismul altor popoare. Nemulțumiții de propria lor condiție etnică, încearcă să motiveze toate eșecurile contemporane prin această concepție de viață a lui *lasă-mă să te las*, pe atitudinea pasivă și păgubos contemplativă a poporului român.

Parcursând suprafața baladei, așa s-ar părea că stau lucrurile, că românii știu într-un fel sau într-altul ce este cu ei, ce li se poate întâmpla, dar au în ei o fatalitate moștenită care nu-i lasă nici să trăiască, nici să moară, ci numai să-și organizeze funeraliile.

Fără îndoială că o astfel de concepție și o atare atitudine față de conservarea prin luptă a propriei ființe sunt incompatibile cu lumea actuală, care grăbită fiind să se scufunde în lumea fără chip a internetului, nu mai are timp să zăbovească asupra înțeleșurilor. Desigur că ele, înțeleșurile, rămân criptate în ele însele și în aparențe false, dacă nu există suficiente cunoștințe despre trecutul străvechi al românilor. Și din păcate ele nu prea sunt sau sunt scufundate treptat într-o ignoranță voită și un ridicol construit cu migală, uneori chiar de cei fascinați de antichitate și protoistorie.

Analizând rațional „Miorița” sau „Oaia năzdrăvană”, cum mai apare ca titlatură, îți dai seama că nu este vorba despre moartea neputincioasă a unui naiv, ci de cu totul altceva, ce se situează dincolo de moarte. Altfel n-ar avea nicio justificare ritualul de înmormântare în care sunt antrenate toate elementele cosmice și entități simbolice ale arealului existențial.

Titlul acestei creații matriciale, în care stă încolăcită ca într-un ghem întreaga supraviețuire prin istorie și timp a poporului român, este cu totul banal. Ce poate fi mai mediocru decât să te consideri, spiritual vorbind, coborât dintr-o oaie și aceea prea tânără, căci e alintată cu termenul de mioriță, care nu este unul de alint, în acest caz.

În realitate nu este chiar așa. În tradiția biblică, Dumnezeu care încearcă puterea credinței, oprește în văzduh cuțitul lui Avraam, și trece sarcina sacrificiului uman din trupul lui Isac (fiul omului) în cel al berbecului (fiul oii).

Înainte de fuga din Egipt, triburile evreilor sunt puse sub protecția divină prin înseminare cu sângele mielului. Mai mult încă, Iisus

Hristos este identificat cu mielul sacrificat și salvator prin sângele care se scurge pe pietrele civilizației. Altarul de pietre, echivalentul templului zidit, nu este altceva decât semnul înaintării în civilizație, prin ridicarea ființei de la nivelul țărânei. Să ne aminti că primul sacrificat, prin crimă din păcate, este Abel, al cărui sânge nu stropește pietrele, ci se infundă în țărână. Acela este punctul de la care pornește civilizația.

În această lumină, miorița nu mai apare atât de meschină cât s-ar dori, de banală și de neînsemnată, ba chiar, am spune, că face parte dintr-o galerie selectă și magică, în același timp. Ea este altceva decât rudele sale biblice, pentru că vine dintr-o cultură de dincolo de Vechiul și Noul Testament. Ea nu este oaia de sacrificiu care duce în spinare, prin transfer magic, păcatele omenirii, ci este trecută printr-o experiență simbolică despre care nu se vorbește, dar care presupunem că există, din moment ce ea este năzdrăvană.

Cu alte cuvinte, este o ființă inițiată, care are acces la cunoașterea superioară. Are capacitatea de a vedea, de a înțelege și de a avertiza.

Suntem în punctul în care putem spune că balada nu este un imn al morții, o moarte lăsată în suspensie din lașitate, s-ar spune, ci descrierea epică a unui ritual de inițiere. Este o inițiere prin care păstorul cel bun, cel curat, cel mai mic și străin, adică deosebit și necontaminat de răul lumii, învinge moartea ritualică și devine nemuritor.

Dacă înțelegem „Miorița” în profunzimile ei, vom constata că în ea se conservă vechea credință dacică a nemuririi, nici măcar atinsă de creștinism. Pentru a demonstra acest lucru este nevoie să urmărim firul epic pas cu pas și să-i descifrăm simbolurile care stau ascunse

sub aparențe și sub cumiștenia exprimării. O să vedem că sub masca plecării în transumanță se ascunde altceva, care nu ține strict de viața țărănească a crescătorului de vite, ci de o veche concepție de viață teologică a strămoșilor noștri îndepărtați. Fără îndoială că acele sensuri s-au pierdut în timp, rămânând doar povestea epică al cărei final pare de neînțeles.

În unele variante, păstorul vizat de ucigași este cel mai în vârstă dintre ei, dar tot străin, iar turma este de miei, uneori. În general lucrurile se petrec la fel, iar în unele cazuri oaia povestește femeii care-l caută pe păstor că el e îngropat undeva, ceea ce demonstrează că în timp, interpreții au modificat finalul, pentru a-i da un sens tragic-omenesc, prin care să fie evidențiată moartea păstorului plecat departe. Este o adaptare la sensul curent al tragediei.

„Pe-un picior de plai,/ Pe-o gură de rai,/ lată vin în cale,/ Se cobor la vale/ Trei turme de miei,/ Cu trei ciobănei” - este începutul drumului inițiat.

În primul rând este vorba de o triadă de animale și una de păstori asociate între ele ritualic, dincolo de nevoia reală de asociere a păstorilor în lumea concretă a transumanței. Cifra 3 este una magică încărcată de sacralitate. Este numărul simbolic al familiei, fie ea cerească (Tată, Fiu, Sfântul Duh), caz în care formează o unitate ideală în trei ipostaze concomitente, fie familia pământeană alcătuită de tată, mamă și fiu. Chiar și când sunt mai mulți copii la aceiași părinți, din perspectiva fiecărui fiu, triada rămâne mereu valabilă. Și reciproca este valabilă și concomitentă cu repetarea în cazul tuturor fraților.

Aici avem o trinitate socială, formată din doi mai mari care-s veri primari și un străin, ceea ce situează acest grup social peste ima-

ginea celor doi tâlhari, care sunt înfrățiți prin rău și Iisus - cel mai mic dintre ei prin nevinovăția sa și străin prin esența sa divină incompatibilă cu răul.

Cei doi păstori mai mari au menirea de a-l conduce pe cel mic pe drumul inițierii și al experimentării simbolice a morții. Oare tâlharii biblici n-au aceeași menire, stând răstigniți alături de Iisus? Nu experimentează ei o moarte reală, sacrificială pentru Iisus, punitivă pentru ceilalți doi, care e inversul sacrificiului, pentru a ajunge nemuritori în împărăția lui Dumnezeu. Desigur numai un tâlhar se salvează și începe urcușul pe verticală, celălalt coboară, însoțindu-l poate pe Iisus, și experimentează iadul, forma cunoașterii negative.

În baladă nu e vorba de iertare și pedeapsă, pentru că crima nu se produce, rămâne doar la nivelul simbolului.

Se știe că plaiurile sunt acele forme de relief domoale care fac legătura dintre munte și deal. În antichitate sunt locurile din preajma munților sacri, unde se retrag călugării zamolxieni pentru a trăi experiența sacră, după care se întorceau în viața normală, într-o alternanță ritualică ce asigură apropierea de zeu fără îndepărtarea totală de lume.

Din acest loc al sihăstriilor prin care dacă o iei în sus prin gura raiului, ajungi în sacralitatea acestui spațiu ascuns, dacă o iei la vale ajungi în lumesc, în negrul zăvoi, în întunericul lumii pământene. Însă nu poți intra în rai dacă nu experimentezi coborârea până la nivelul zero al vieții, unde află ce este moartea.

Doar reînnoit prin moarte poți deveni nemuritor și trăitor în paradis, unde este nunta, muzica, zborul.

Drumul inițierii începe cu această venire în cale. Ciobanii, conducători spirituali de mulțimi, trebuie să vină din profan împreună

cu mulțimea condusă, inferioară desigur, doar sunt oi, dar cu lideri inițiați în descifrarea viitorului - oaia năzdrăvană - care poate comunica confidențial cu entitatea superioară.

În logica limbii române, dacă n-ar fi vorba de o intrare în drumul inițierii, formula corectă ar fi iată vin pe cale. Însă nu e vorba de-o cale bătătorită de picior, ci de una invizibilă ce se cere urmată prin coborâre. Iar coborârea începe din gura raiului, de undeva de sus, din preajma unui loc în care nu sunt îngăduiți decât inițiații. Dacă ar fi altfel, turmele nu și-ar porni călătoria din poarta sacră, gura raiului, ci chiar din rai, situație în care, evident, n-ar mai fi nevoie de nicio coborâre.

Moartea înseamnă limita superioară a abundenței materiale, pe care lumea profană o caută și îndrumătorul spiritual o acceptă, ca o condiție a existenței terestre. „La negru zăvoi,/ Că-i iarba de noi/ Și umbra de voi”. Un lucru este cert și anume că liderul spiritual ce conduce turma spre abundență se contaminează și el de întuneric. Umbra lumii cade peste el, dar în cazul inițierii și umbra și întunericul morții - negrul zăvoi - trebuie acceptate benevol.

Îi este frică de moarte celui de pe cale? Sigur că da, o frică lumească, de care nu se poate desprinde, dar prin care se cere să intre și să meargă până la capăt. Această frică este sugerată de „câmpul de mohor”, mohorul fiind asociat cu tristețea.

Zăvoitul cel negru este de fapt spațiul morții situat în imediata apropiere a apei - veșnica curgere a vieții. Râul curge din munți, izvorăște din rai, ocolește ori despică prin văi plaiurile și coboară ca experiență obligatorie a ființei nemuritoare, mereu, flancat de zăvoi - grădinile negre ale morții.

Atitudinea păstorului străin, exprimată atât de lapidar în text, încât trece aproape neobservată, este similară cu cea din grădina Ghetsimani. Acolo însă frica este exprimată dramatic, cu lacrimi și amărăciune, și sfârșește cu acea împăcare cu soarta, concentrată în cuvintele: „Facă-se voia Ta, Doamne!”. Pare a fi echivalentul lui „Să-i spui lui vrâncean/ Și lui ungurean/ Ca să mă îngroape/ Aici, pe-aproape”.

După cum se poate vedea, păstorul nu-și pune nicio clipă întrebarea de ce, pentru ce?, și nici nu intenționează să se salveze, fie prin fugă, fie prin luptă, ci pur și simplu acceptă „paharul acesta”. Acest lucru nu înseamnă că în viața reală păstorul își acceptă cu seninătate extincția și că ar crede că fatalismul sortii nu poate fi evitat. Păstorul spiritual al turmei nu devine miel de sacrificiu fără niciun înțeles, fără niciun scop. Aceasta înseamnă că ne aflăm într-un ritual de inițiere, într-un fel asemănător ca înțelegere celui masonic în care novicele

complet gol este cufundat într-o moarte inițiativă, pentru a fi extras de acolo într-o altă condiție, pentru a renaște eliberat de pânza maculată în care a fost învelit.

Acesta este și sensul scufundării lui Iisus în apa Iordanului, în locul de trecere al israelienilor în Pământul Făgăduinței. Apa sfântă a vieții îl ucide prin scufundare pentru a renaște purificat, într-o nouă existență.

Acest moment al acceptării morții fără rezerve pare absurd și pe bună dreptate blamabil, dacă citim balada în cheia simplă a unei simple crime în mediul păstoresc. Am fi tentați să credem că, dacă aceștia sunt strămoșii noștri, două treimi dintre ei, adică majoritatea, sunt tâlhari, și o treime le cade victimă în mod misterios și în condiții de neînțeles.

Momentul acesta al morții simbolice este pragul de trecere al păstorului-novice spre condiția sa viitoare de inițiat. Atunci nu se va vorbi despre el, ca persoană singură, nu va mai fi un străin, ci un integrat într-o familie superioară, de neam crăiesc. Întregit prin căsătorie, revine la starea inițială, androgină, perfectă din punct de vedere al desăvârșirii, și nu mare are autoritate strictă asupra turmei, ci asupra universului, căci acea crăiasă este „a lumii mireasă”.

Pentru a ajunge acolo este nevoie de împlinirea tradițională a ritualului de înmormântare care este de natură magică.

Spiritualitatea superioară nu presupune ruperea de lume, ci se produce în folosul lumii, în unitate cu ea. De aceea, simțurile trebuie protejate, căci numai prin ele se menține legătura cu lumea.

Îngroparea „pe aproape” înseamnă și respectând tradițiile de trecere, dar mai ales rămânerea în pământul cunoscut, care este pământul facerii și sacru prin aceasta.

Strunga echivalează cu vatra de viețuire, cu locul comunitar în care turma păstorită se strânge noaptea și în caz de pericol și se simte protejată. Mai mult, turma, prin această trecere prin moarte și îngropăciune ritualică, se maturizează, căci mieii nu mai sunt miei, ci mioare, adică animale mature, capabile de reproducere, și în plină perioadă de lactație. Strunga, sau țarcul în care se strâng oile, are în primul rând rolul de a facilita mulsul, iar laptele este hrana fundamentală a păstorului, în toate variantele lui de prelucrare.

Mioarele sunt oile tinere și se deosebesc de oile sterpe, care sunt păstorite în turme separate, și se pot bucura de obiceiul măsurării și al stabilirii rolului pe care-l poate avea în întreținerea vieții, nu se bucură de contactul cu păstorul inițiat, prin atingerea de trei ori pe zi, în procesul mulsului.

Deci, spre deosebire de sterpe, turma din strungă este cea dăruită cu puterea regenerării și a întreținerii vieții.

Faptul că înmormântarea inițiată are loc în dosul stânei induce ideea că ritualul este secret, ascuns de ochii profanilor. Altfel acesta s-ar fi petrecut în fața stânei, privegheat de oameni. Ori e vorba doar de lătratul câinilor - paznicii cei mai fideli. Nici măcar ei nu pot asista! Le este îngăduit doar să supravegheze de la distanță procesul.

Fluierile sunt instrumentele obișnuite ale păstorilor. Dimensiunea și esența materialului imprimă tonalitatea sunetelor. Pare firesc să ne întâlnim cu ele într-o creație folclorică pastorală. Numai că aici ele nu par a-și îndeplini simplul rol de instrumente muzicale. Nu sunt destinate realității acestei lumi, deoarece la nunta din această poveste, lăutarii nu sunt oamenii, păstori, și instrumentele nu sunt folosite. Sunt păsările care alcătuiesc o orchestră naturală și acompaniază integrarea cosmică a inițiatului.

Întâlnim iarăși cifra magică 3. Sunt trei fluieri ca semne de căpătâi, ce au rolul magic de a capta sunetele lumii care transmit sentimentele cele mai puternice: dragul, tandrețea, intensitatea viețuirii. Această triadă a instrumentelor magice, reprezentând esențe materiale diferite - fagul, osul, socul - contribuie la întreținerea sentimentului de dor.

Toate aceste esențe sunt de natură magică, nu numai în această baladă - lucru care s-ar putea reduce la o simplă întâmplare - ci în accepțiunea universală a simbolurilor. Ele vin de departe, din culturile epocii de piatră, când erau folosite în practicile religioase primitive. Și astăzi, la mănăstirile creștine, toaca de lemn este de fag. Sunetul ei produs într-o anumită ritmicitate are rolul de a alunga duhu-

rile rele, energiile negative din jurul bisericii.

Osul este prin excelență magic și de legătură strânsă cu cultul morților. Calitatea lui de a zice duios amintește de bocetul care petrece mortul. Produce o stare de durere duioasă, care-l menține pe cel plecat în apropierea vieții.

Ultimul e fluierașul de soc, dar ordinea nu contează, care zice cu foc. Acest foc nu este al arderilor mânioase, ci al vâlvătașilor care contopesc ființele opuse într-o unitate familială, ea însăși secretă și magică totodată, căci este capabilă să refacă mereu treimea familiei. Socul este în aceeași serie de plante (arbuști) magice ca și busuiocul, leușteanul ori alunul - care se folosesc în divinație, în descântecul de dragoste, de legat și dezlegat iubiri. Ba alunului i se atribuie și puterea de a identifica sursele de apă secretă și prin aceasta accesul la fluidul ascuns al vieții și al sănătății. Apa bună care îți place vindecă și te îndepărtează de moarte, este credința veche țărănească.

Magia este accentuată și prin prezența unui instrument special - vântul - cea forță invizibilă care reglează viețuirea.

Ni se relevă că relația de dor, stimulată magic de instrumente specializate, care exclud metalul - ceea ce ne indică vechimea de care am vorbit, dintre inițiat și lumea rămasă la vedere, are darul de a strânge comunitatea. „Ș-oile s-or strânge,/ Pe mine m-or plânge/ Cu lacrimi de sânge!” - spun versurile.

Inițiatul are sarcina acestei coagulări a comunității. Plânsul este revărsarea unei tensiuni omenești maxime, care se produce ori de câte ori trăim sentimente foarte puternice. El exprimă și bucurie, și durere, ceea ce îl implementează în economia semantică a dorului.

Dar aici nu e vorba de lacrimi obișnui-

te, ci de un sacrificiu de sânge. Simbolistica sângelui este profundă și ține în primul rând de sacralitatea vieții și de nemurire. Obiceiul vopsirii mortului cu humă de culoare roșie, în culturile arhaice, ne spune exact acest lucru.

Sacrificiul de sânge prin ochi - organul cel mai sensibil și adaptat perfect depistării luminii - peste mormânt, are puterea învierii. Este o transfuzie magică, prin care novicele se trezește într-o altă stare - cea inițiată.

Prin acest ritual, păstorul străin își pierde identitatea profană și iese la suprafață printr-o naștere simbolică, la fel ca Iisus din apa Iordanului, gata să primească peste sine și în sine harurile alesului - în echivalent creativ, duhul sfânt.

Dacă nu acceptăm că suntem în cadrul unui ritual inițiat, nu putem înțelege versurile care fac legătura între oile care plâng moartea prezumtivă a păstorului și dimensiunea superioară în care este plasat prin înviere: „Iar tu de omor/ Să nu le spui lor/ Să le spui curat/ Că m-am însurat”.

Aici nu e vorba de iertarea creștină, fie ea și mascată, ci de cu totul altceva. Omorul real nu a avut loc, iar însoțitorii lui care l-au condus pe calea inițierii, nu trebuie să aibă conștiința păcatului, a vinovăției. Ei doar au jucat rolul ucigașilor pentru a se împlini ce era de împlinit. Într-un fel ei se identifică mai mult cu Iuda, care e acuzat de trădare de ucenici și apoi de părinții bisericii care au stabilit dogma, dar Iisus nu-l acuză, nu-l învinuiește, nu-l reproșează. Ca și păstorul nostru, el știe ce are să i se întâmple și că Iuda are de îndeplinit un rol ca să se întâmple.

Cei doi păstori nu pot fi învinuiți de omor, pentru că el nu este un fapt. Este un fapt liturgic căruia cei doi nu-i cunosc urmările. Sau așa trebuie să creadă pentru a rămâne în con-

tinuare păstorii turmelor. Păstorul novice nu spune „dacă mă omoară, îi rog să facă și cutare lucru!”, ci exprimarea este neutră, imparțială: „Dacă-o fi să mor/ Tu să le spui lor/ Să mă îngroape... etc. (textele citate sunt presupuneri, nu sunt citate din baladă).

Acest lucru are un singur înțeles plauzibil și anume că moartea și implicarea însoțitorilor în ea se rezumă la o scufundare ritualică în pământ, unde este întunericul absolut, și mormântul ceremonial este în negrul zăvoi.

Mai sunt încă două elemente importante ce favorizează misterul și accentuează faptul că nu este vorba de o crimă. În primul rând, acțiunea se petrece în amurg, acel moment al zilei dintre lumină și întuneric, care moartea continuă plutește fără să se producă efectiv, deoarece crimele se fac noaptea, când este întuneric și criminalii nu-și pot vedea mâinile însângerate. Paradoxal, amurgul ca moarte continuă nu durează mult, este ca acea stare de moarte clinică, care permite spiritului să se decorporalizeze și să călătorească liber în spațiile ideatice până în preajma mării lumini.

Păstorul ajuns în acest moment al inițierii este într-o astfel de „omorâre” clinică, în care „criminalii” nu sunt vinovați de crimă, ci mai degrabă merituosi, deoarece eliberează spiritul și fac posibilă cunoașterea de dincolo de aparență.

Al doilea element asupra căruia ne oprim este miorița vorbitoare. Ea face parte din turmă, dar nu aparține turmei, este deasupra condiției de masă. Presupunem că face parte din categoria preoților-profeți. Poate vorbi și poate prevedea viitorul. Ține post înaintea profețiilor și se lamentează de ceea ce ar putea să vadă. Seamănă cu mării profeți biblici care văd relele cetății și ale conducătorilor și cheamă la abținere pentru salvare. „De trei zile încoace/ Gura nu-ți mai tace!/ Ori iarba nu-ți place/ Ori ești bolnăvioară”.

Iarba negrului zăvoi îi place, dar nu poate mânca din cauza viziunilor. Avertismentul ei sumbru nu are niciun efect, ca toate marile profeții, păstorul nefiind dispus să ia nicio măsură de salvare. Starea de contemplare este absolut necesară pentru a accepta moartea și a o învinge, renăscând în etajul superior. Nu cheamă câinele.

Chiar descrierea exterioară a Mioriței o indică a fi profet. Este laie, adică neagră - negrul indicând austeritatea acceptată a celui ce trăiește exemplar întru credință, și este plăviță, adică are o lână mai deosebită, de o anumită calitate. Paradoxal, însă, în versul următor se afirmă că este și laie și bucălaie, ultimul termen indicând oaia albă, cu botul și picioarele negre. Dacă s-ar fi spus că este și laie și bălaie, am

fi înțeles că oaia-profet are legătură și cu lumina și cu întunericul, ceea ce este chiar firesc pentru un profet.

Creația populară nu prea agreează absurdul. Pentru a înțelege ce vrea a exprima aparentul paradox trebuie să descompunem cuvântul în „bucă” și „laie”, adică este o oaie neagră cu gura neagră pe dinăuntru, rău vestitoare. În limba română veche „bucă” înseamnă gură, termen uitat și înlocuit de gură, dar ale cărui urme le regăsim în îmbucătură și bucate.

Ca și în cazul lui Iisus care știa exact ce intenții are Iuda, îl trimite să facă ce are de făcut, și păstorul aflat în procesul de inițiere știe ce prevestire întunecată va primi și din acest motiv o alintă laie, bucălaie.

În descrierea nunții, o expresie metaforică a morții, nu sunt indicate repere caracteristice ale zăvoiuului, care este un loc jos, ci brazii, palatinii, munții mari, soarele, luna, care definesc înălțimile și vecinătatea cu cerul. În această parte a universului a fost proiectat după inițiere.

Desigur, steua care cade când moare cineva și stelele făclii, țin de credințele străvechi din lumea satului. Și aici ele indică pe de-o parte moartea (steua care cade) și înmormântarea (stelele făclii), iar pe de altă parte situarea într-o altă dimensiune. Laicul a dispărut odată cu căderea stelei norocului, aceasta din urmă reprezentând soarta omului pe pământ, efemeritatea sa. „Luceafărul” lui Eminescu îi spune de la înălțimea nemuririi sale: „În universul vostru strămt/ Norocul vă petrece”, iar eu care n-am o stea a norocului rămân în lumea mea nemuritor și rece.

Păstorul care oricum era străin, deși avea o mamă bătrână, cu brâul de lână, care este, poate, chiar marea zeiță-mamă, mama-pământ, este după această experiență inițiativă un nemuritor. Mama pământ îl caută în teluric, ca păstor ideal al turmei, dar nu-l mai găsește. El s-a înălțat dincolo de plaiuri, este într-o gură de rai, iar mama nu trebuie să afle această transgresie din motive umanitare. El nu mai este al acestei lumi, spiritual nu mai este în ea, iar plecarea este echivalentă morții pământești, deși, paradoxal, prin această inițiere el este nemuritor în raiul lui.

Un singur lucru poate ști mama, ființa născătoare a omului, că a suferit un ritual de trecere și este într-o condiție superioară. „Și-i spune curat/ Că m-am însurat/ Cu-o fată de crai,/ Pe-o gură de rai” - este frântura de adevăr suficientă și necesară pe care o poate afla mama.

Păstorul de mioare, conducătorul lor de turmă și-a părăsit starea prin trecerea pragului căsătoriei și s-a situat la nivelul superior de ființare, regalitatea. E vorba până la urmă de elita sacră, nemuritoare prin

pierderea stelei norocului, în gura raiului lui Zamolxis, dar cu ochii protector spre pământul sacru al turmelor și al mamelor.

Trebuie totuși să admitem că mama pă-mânteană nu poate fi păcălită, ci doar conso-lată. În mentalitatea populară a te însura pe o gură de rai este o metaforă a morții, acceptată ca adevăr spiritual, pentru a îndulci durerea. Mai mult însă, această înșurătoare produce, chiar dacă nu e o moarte reală, o pierdere de-finitivă a fiului.

Ca urmare, putem afirma că mama, cea mai puternică legătură de sânge, intuiește că ceva extraordinar s-a întâmplat, de nu-l mai poate găsi, dar dacă nu i-a căzut steaua, el este undeva, într-un loc inaccesibil și aceas-ta o liniștește. Ea află despre această rupere și izolare dintr-o măturie curată („Și-i spune curat”), deci credibilă și indubitabilă. Este o datorie a inițiatului față de ființa născătoare, altfel ar fi plecat în dimensiunea lui ștergân-du-și toate urmele prin tăcere.

Acest ultim contact cu mama bătrână ca-re-l caută întrebând, ființa care și-a ocrotit fătul sub brâul de lână, brâul fiind el însuși o legătură ombilicală cu turma, cu miorița ca individ component al turmei, este echivalentul simbolic al gestului ritualic de strângere a ță-rânei în pumn, când mori cu zâmbetul pe buze.

Aceasta este varianta de interpretare care pare a se degaja din straturile ezoterice ale textului. Religia vechilor daci era indestructibil legată de înălțimi, așa cum și viața comunita-ră se organiza tot la înălțimi, ceva mai reduse, îmbinându-se concepția de elevare a existen-ței cu nevoia de apărare.

Se știe că pe munți exista o sihăstrie, care însemna retragere, dar nu izolare, nefiind de-finitivă ca în cazul creștinismului. Era doar o inițiere într-un anume mod de trai, o nevoie de

a te apropia de divinitate, de a medita asupra ei și a propriei tale meniri.

Foarte probabil traiul la înălțimea munți-lor sacri însemna și un exercițiu de însușire a calităților de conducător, de lider, exersat prin păstorirea turmei și continua apărare de lupi.

Urme ale acestor practici s-au păstrat în obiceiurile din viața pastorală ajunsă până la noi. Astfel, obiceiul de a-i obliga pe ciobanii angajați pentru păstoritul de peste vară, în munți, de a jura că își păstrează castitatea pe durata păstoritului, că păzesc integritatea turmei și o duc la păscut în locurile cele mai bune, că se roagă lui Dumnezeu să o apere de rău, pare a fi calchiat după legămintele sihaș-trilor daci.

Coborând de la munte cu turmele, păstorul se integrează în familie, în societate și își reia preocupările.

Citind balada „Miorița” în cheia producți-ei folclorice stricte, putem deduce și o inter-pretare mai apropiată de viața pastorală din preajma munților.

Ciobanii rămân ciobani, ciobanul cel mic și străin este un adolescent tras printr-un inel, frumos și neînvățat, deoarece este nenunțit, care sunt puși să aibă grijă împreună de oi. El trebuie învățat să păstorească, să comunice organic cu turma sa și să accepte și ideea de moarte posibilă.

Această moarte este, desigur, nefireas-că și nu este plasată în segmentul potrivit al existenței. Nu este la sfârșit și nu se petrece printr-un ritual de trecere adecvat și tradițio-nal. Este o moarte accidentală, fie ea cauzată și de crimă, dar poate surveni și din alte cau-ze, care ia ființă neîmplinită, căci ființa nu a apucat să deprindă nici meseria păstoritului, deși coborârea de la munte în negrul zăvoi și relația cu miorița care vorbește, deci învățată,

inițiată, pare a sugera contrariul, și n-a cunos-cut nici taina căsătoriei - un prag de trecere foarte important în viața omului.

Pe de altă parte, coborârea pe gura raiului spre zăvoiu negru - adică locul necunoscut și primejdios, dar atractiv prin grăsimia ierbii, indică o transumanță, practică atât de răs-pândită în lumea satului păstoresc și prelun-gită în istorie până în timpurile moderne.

De pildă, luptele din Valea Jiului, din toam-na anului 1916, îl surprind pe ciobanul Petrea Moghior cu turma pe lângă Târgu Jiu. Cobo-râse cu ea din satul Jieț, din depresiune, s-o ducă la iernat înspre Dunăre. A încredințat-o unor localnici, el hotărând să se întoarcă și să-și apere satul. S-a înțeles cu gorjeni s-o folosească și, dacă el va mai trăi la sfârșitul războiului, să i-o restituie. S-a înrolat și a lup-tat până la sfârșitul războiului, când conform înțelegerii s-a dus să-și recupereze oile. N-a mai găsit nimic, localnicii prăpădiseră turma sau pur și simplu n-au vrut să-i mai dea oile înapoi. Concluzia lui a fost că el își va reface turma, la el acasă, dar acei oameni ticăloși, omenia niciodată.

Este un exemplu care relevă pericolele și avatarurile ce-l pasc pe păstorul plecat în transumanță, în negrul zăvoi.

Ciobanul din Valea Jiului nu era novice. Dacă ar fi căzut în război i s-ar fi organizat acasă o înmormântare fără trup, cu întregul ritual de trecere pe care îl presupune. Gestul său de a-și lăsa în custodie turma pentru apă-rarea pământului sacru, pământul moștenit, are el însuși o încărcătură simbolică extra-ordinară. Ne indică o mentalitate străveche, potrivit căreia păstorul își întrerupe misiunea, își părăsește turma și intră în confreria lupilor sângeroși. Paradoxal, acești lupi apără terito-riul turmei împotriva lupilor străini agresori.

Ciobănașul din „Miorița” știe ce i se poate întâmpla. Acceptă ideea de moarte care însă, ca realitate, nu trebuie să-i întrerupă magia existenței. Să nu-l ia moartea neîmplinit. De aceea înmormântarea este suprapusă de ritualurile de nuntă. Cele două se contopesc atât în creația literară, unde ar putea fi o ficțiune, cât și în viața reală, în care lucrurile chiar așa se întâmplă. Nunta este un fel de simbol pur și simplu care se aplică liturgic peste o realitate tragică. Astfel ființa trece pe lumea cealaltă desăvârșită, așa cum cere gândirea arhaică.

Un lucru care rămâne oarecum în suspensie, în această interpretare, este cel legat de rugămintea ca mama să nu afle vestea morții, prin descrierea acelei nunți de sorginte cosmică. Metafora strictă i-ar permite descifrarea tragediei, ceea ce, probabil, ar determina-o să îl înmormânteze fictiv într-un cenotaf. Nu este cazul însă, să aibă parte de două ritualuri de înmormântare. El este înmormântat, ca proiecție desigur, deoarece întreaga poveste este o presupunere („Și de-o fi să mor”) cu ritualul de rigoare în pământul sfânt al turmei („strunga de oi”), are un semn de căpătâi întreit - deci echivalent cu denominarea crucii creștine (în numele Tatălui, al Fiului și al Sfântului Duh), este jelit de turmă, comunitatea lui, pe care o păstorește.

Cu alte cuvinte, este înmormântat după canonul tradițional ca un voievod, care a străbătut toate porțile de trecere.

Numai cei fără mormânt, risipiți în anonim și morți fără slujbă de înmormântare au parte de cenotaf. Un mormânt gol aici cu numele lui, pentru un trup neînsmormântat și fără de nume, rămas acolo.

Este illogic să ai două morminte, să ți se facă două ritualuri de înmormântare identice.

Într-o altă ordine de idei, păstorul trebuie să rămână și după moarte în pământul sacru al familiei, al comunității. El continuă să existe, chiar într-o altă dimensiune fiind, să conteze pentru familie și pentru comunitate.

Se confirmă astfel obiceiul arhaic al îngropării mortului în arealul casei (lângă stână), consfințind mormântul ca loc al veșnicei întoarceri. În societatea hitită morții erau îngropați în pereții casei. Descoperirile din capitala Hatușa confirmă acest lucru, iar imperiul lor nu era foarte departe, ci în nord-estul Anatoliei.

Obiceiul ardelenilor din zonele de munte de a-și îngropa morții în grădina casei are aceeași semnificație și este similar cu cerința înmormântării în strungă. Mai mult, prin aceasta se garantează păstrarea sacralității pământului de vatră, care nu mai poate fi vândut. Se transmite doar prin moștenire. E un sacrilegiu să-ți vinzi casele strămoșilor. Nu

poți șterge printr-un gest mercantil linia de ascendență în imemorial.

Aici apare din nou ideea de nemurire. Mama păstorului, deci comunitatea așezată pe pământ, consacrată în sacralitatea pământului, trăiește cu sentimentul continuității, al neînstrăinării. Nevenirea din călătorie înseamnă doar trecerea pragului căsătoriei, ceea ce îl stabilizează, cu turmă cu tot, într-o nouă realitate socială, superioară.

Nu apare stresul rupturii definitive, al frângerii liniei de descendență, al nemuririi genetice. Nu este continuitate în alt loc, știut fiind că înșurătoarea și măritișul presupun schimbarea familiei și adoptarea unui alt loc, al altei vetre, care are propria sacralitate, sau o sacralitate pe care cei doi o construiesc prin ridicarea casei - verticala spre cer, săparea fântânii, verticala din pământ, și pomul fructifer al vieții și cunoașterii.

Oricare dintre variantele de interpretare a poveștii din această baladă rămâne constant firul drumului inițiativ și ideea nemuririi, care se atinge într-un fel sau altul, până la sfârșit.

Acesta este un argument puternic pentru susținerea tezei că povestea aceasta ține de mitologic și vine dintr-o îndepărtare pe care n-o putem aprecia, că în esență este inițierea în nemurire, nemurirea fiind o credință puternică a poporului precreștin din care suntem scoborâtori.

PASTORAL MYTH OF IMMORTALITY

The idea of immortality is present in the existential philosophy of the Romanians. The immortality is a strong belief of the pre-Cristian people from which we descend.

Keywords: Miorița, Bible, belief, testament, immortality

NOTĂ

1 Asociația Națională Cultul Eroilor „Regina Maria”.